

ОХОРОНА КУРОРТНИХ РЕСУРСІВ ВІД ВИСНАЖЕННЯ І ЗАБРУДНЕННЯ

Курортні ресурси (мінеральні води, лікувальні грязі, повітря, пляжі і т.д.) є загальнонаціональним багатством. Експлуатація джерел мінеральних вод і родовищ лікувальних грязей здійснюється органами управління курортів, а контроль за правильністю їх експлуатації і охороною від псування і передчасного виснаження покладений на органи Державного комітету по нагляду за безпечним веденням робіт в промисловості і гірському нагляду. Право на розробку родовищ мають тільки ті організації, які використовують мінеральні води з лікувальною метою або для розливу. Кожен курорт, санаторій, бальнеолікувальниця, завод розливу повинні мати: 1) затверджені експлуатаційні запаси мінеральних вод і детально розвідані запаси лікувальних грязей; 2) дозвіл на спеціальне водокористування і розробку родовищ лікувальних грязей; 3) технологічну схему розробки і ділянку санітарної охорони родовища; 4) затверджену програму режимних спостережень. Призначення всіх цих документів – забезпечити цілеспрямовану і ефективну, технологічно правильну і економну експлуатацію мінеральних вод і лікувальних грязей, яка б попереджувала їх виснаження, забруднення, зміну складу і погіршення властивостей.

1.1. Організація служби охорони курортних і гідромінеральних ресурсів та контролю за їх складом

Нині спостерігається загальне погіршення екологічної ситуації та виснаження природно-ресурсного потенціалу. Соціально-економічна розбалансованість та негативні зміни у довкіллі вимагають наукового обґрунтування пріоритетів подальшого розвитку. Серед таких першочергових завдань домінуючим є формування нових концептуальних підходів до забезпечення ефективного використання вторинних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Тому одними з найважливіших як з точки зору стабілізації та покращення екологічної ситуації, так і забезпечення раціонального ресурсного потенціалу регіонів країни – виступають проблеми накопичення та використання твердих побутових відходів вторинних ресурсів.

Невирішеною екологічною проблемою в Україні залишається санітарне очищення міст та інших поселень від шкідливих побутових від-

ходів і їх утилізація. Щорічно їх накопичується близько 1,5–2 млрд. тонн, і лише 10–15% від цієї кількості використовується в якості вторинних матеріальних ресурсів. Інша частина складається та нагромаджується на звалищах, площа яких сягає понад 160 тис. га. Серед місць, де спостерігається значне накопичення твердих побутових відходів, особливо в літній період, відносять рекреаційні та курортно-оздоровчі території.

У відповідності з основними функціональними цілями курортно-оздоровчих територій – лікуванням і оздоровленням людей, формування умов їх екологічно збалансованого розвитку має узгоджувати завдання оздоровлення максимальної кількості людей із дотриманням вимог екологічно невиснажливого природокористування, неперевищенням антропогенного навантаження на природні ландшафти.

Проте серед чинників, що гальмують динамічний розвиток курортно-оздоровчих територій, є відсутність дієвих економічних механізмів щодо використання вже накопичених твердих побутових відходів. Недостатній рівень державного регулювання і незадовільний розвиток науково-технічного потенціалу у сфері використання вторинних ресурсів звужили можливості діяльності заготівельних організацій до рівня використання тих видів вторинних ресурсів, які сприяють отриманню швидкого прибутку.

Полігони для захоронення твердих побутових відходів мають термін використання близько 30 років, нині вони заповнені в середньому на 90% або повністю вичерпали свій ресурс. Відсутні спеціалізовані полігони за видами відходів, що призводить до складування як промислових, так і побутових відходів без сортування на полігонах, переводячи їх в ранг екологічно небезпечних об'єктів.

Нині ще не повністю вирішена проблема, пов'язана зі збиранням, сортуванням і переробкою використаної тари й упаковки, інших елементів твердих побутових відходів у курортно-рекреаційній сфері. Постанова Кабінету Міністрів України «Про впровадження системи збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації відходів як вторинної сировини» (№915 від 26.07.2001р.) пройшла лише етап активного обговорення. Фахівці акцентують увагу на необхідності поетапного вирішення цього питання, затвердження нормативної документації щодо маркування полімерної тари та впровадження його на промисловому рівні, що дало б змогу ідентифікувати полімерні відходи й одержувати якіснішу вторинну сировину.

Найбільший інтерес викликають пляшки з поліетилентерефталату, що посідають нині перше місце на підприємствах, які випускають мінеральну воду, прохолодні напої, соки, пиво, оцет, олію, тому що на відміну від інших (обгортки цукерок, кульки) їх можна зібрати та іденти-

фікувати. Це надто важливо саме тепер, коли відсутня національна система збирання, сортування, у тому числі маркування полімерних матеріалів.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку курортно-оздоровчих територій є зниження екологічного збитку внаслідок накопичення твердих побутових відходів. Слід виділити небезпечне вивезення високотоксичних і побутових відходів на сміттєзвалища, які не мають відповідного захисту від забруднення ґрунту та підземних вод. Через зростання вартості вивозу сміття спостерігається збільшення кількості випадків незаконного захоронення твердих побутових відходів, що спричиняє додаткові витрати на охорону здоров'я населення в результаті забруднення навколишнього середовища.

Серед основних шляхів вирішення проблеми накопичення твердих побутових відходів в курортно-рекреаційній сфері слід, в першу чергу, віднести: впровадження роздільного збору твердих побутових відходів на рекреаційних та курортно-оздоровчих територіях; вдосконалення екологічного законодавства, яке містить прогалини в сфері нормативно-правового забезпечення процесів поводження з відходами; розробку організаційно-економічного механізму, що забезпечить повною мірою ефективне використання накопичених твердих побутових відходів; формування єдиної інформаційної системи щодо показників утворення та використання твердих побутових відходів.

Отже, проблеми накопичення і використання твердих побутових відходів в якості вторинних ресурсів є одними з основних екологічних проблем в курортно-рекреаційній сфері, які можуть бути вирішені лише шляхом активізації процесів запровадження екологобезпечних інноваційних рішень [60].

Враховуючи різноманітний характер курортних і гідромінеральних ресурсів, які включають родовища мінеральних вод, лікувальних грязей, нафталіну, глини, виходи парів і газів, прибережні частини водойм, морів, озер, річок, пляжі, повітря, ґрунти, рослинність і т.д., їх охорона здійснюється різними відомствами. Відповідальність за охорону і раціональне використання поверхневих та підземних мінеральних вод несе Міністерство екології і природних ресурсів України. Міністерство охорони здоров'я України відповідає за ті аспекти охорони повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, які безпосередньо стосуються санітарних умов проживання населення.

Контроль за станом навколишнього середовища людини здійснює Головне санітарно-епідеміологічне управління і підлеглі йому санітарно-епідеміологічні служби. Вони мають право заборонити експлуатацію діючих підприємств, цехів, водозаборів при відсутності споруд, які б забезпечували ефективне очищення газових викидів, стічних вод і чи-

стоту поверхневих і підземних вод. Вказані служби забезпечені спеціалізованими лабораторіями, які проводять стаціонарні спостереження за чистотою навколишнього середовища. Об'єктами санітарних спостережень є водойми, які використовуються для господарсько-питних і культурно-побутових потреб населення. Санітарний стан водойм, які мають рибогосподарське значення, контролюють органи рибоохорони.

Міністерство екології і природних ресурсів України вивчає хімічний склад поверхневих вод і його зміни під впливом діяльності людини. На основі отриманих матеріалів складаються огляди стану забруднення водних джерел по стаціонарних постах. Спеціальні станції ведуть спостереження за якістю води поверхневих водойм, включаючи морські узбережжя.

1.2. Методика і органіЗація робіт по встановленню округів санітарної охорони

Метою санітарної охорони курортів є збереження природних лікувальних факторів і запобігання їх виснаженню і забрудненню. Дієвим заходом з охорони курортних ресурсів є встановлення округу санітарної охорони, тобто виділення певної за площею і конфігурацією території, в межах якої організуються або забороняються заходи, які негативно впливають на санітарний режим і стан курортних ресурсів. З метою регламентації видів обмежень і оздоровчих заходів та врахування специфіки формування курортних ресурсів в межах округу виділяють три зони: строгого режиму, обмежень і спостережень. В зоні строгого режиму знаходяться місця виходів джерел мінеральних вод та їх каптажі, родовища лікувальних грязей, мінеральні озера і лимани, пляжі і т.д., тобто все те, що становить лікувальні курортні ресурси. Як показує практика експлуатації мінеральних вод, межа зон встановлюється в 15-70м від водозбірних споруд і залежить від типу родовища і його гідрогеологічних умов. Конфігурація зони довільна (коло, квадрат, багатокутник). В межах зони забороняється проживання людей і всі види робіт, які шкідливо впливають на природні лікувальні фактори, виключаючи роботи, які безпосередньо пов'язані з експлуатацією лікувальних ресурсів.

В зоні обмежень знаходяться площі, які безпосередньо впливають на лікувальні ресурси, а саме області стоку поверхневих і ґрунтових вод, місцевості, які оточують сховище мінеральних вод та лікувальних грязей і зайняті курортно-санаторними закладами, парки і місця відпочинку. В межах зони заборонені всі види робіт, прямо не пов'язані з

розвитком і благоустроєм курорту. Заборонено вирубування зелених насаджень, використання отрутохімікатів, облаштування полів зрошення, кладовищ та ін. В зоні спостережень знаходяться області живлення і формування курортних ресурсів, включаючи лісові насадження навколо курорту. В цій зоні дозволені тільки ті види робіт, які негативно не впливають на лікувальні ресурси і природно кліматичні умови курорту. З метою встановлення округу санітарної охорони проводиться спеціалізоване комплексне дослідження курортних територій за участю гідрогеолога, санітарного лікаря, кліматолога, архітектора та інших спеціалістів. Об'єктами дослідження є гідромінеральна і грязьова база курорту та її санітарний стан, вплив промислового, сільськогосподарського і міського будівництва на лікувальні фактори курорту. Проводиться відбір проб води, грязі, повітря, визначається ефективність існуючої системи експлуатації гідромінеральних ресурсів і санітарно-технічний стан бальнеотехнічних систем. Вивчається вплив промислових об'єктів на навколишнє середовище, аналізуються демографічні дані і виявляються причини інфекційних захворювань. За результатами дослідження наводяться заходи між округу і план санітарно-оздоровчих заходів.

На основі зібраної інформації складається проект округу санітарної охорони, в якому дається опис і прив'язка меж округу і зон, встановлюється в їх межах санітарний режим і перелік заборонних і санітарно-оздоровчих заходів. Особливу увагу приділяють санітарно-оздоровчим заходам стосовно до кожної з виділених зон.

До КОПІЛКИ ЕРУДИТА

Прислів'я про здоров'я

1. Найбільше багатство – здоров'я.
2. Здоров'я – всьому голова.
3. Здоровому все здорово.
4. Здоров'я за гроші не купиш.
5. Хвороба людину не прикрашає.
6. Хворому і мед гіркий.
7. Праця – здоров'я, лень – хвороба.
8. Лагідне слово для хворого – ліки.
9. Сила мовчить, а слабкість кричить.
10. У здоровому тілі – здоровий дух.
11. Сонце, повітря і вода – найкращі друзі.
12. Здоров'я дорожче за багатство.
13. Здоров'я – мудрих гонорар.
14. Здоров'я – найбільший скарб у житті.
15. Хто праці не боїться, того хвороба сторониться.